

автореферати — про Антів і Хорватів — з Записок т. XXXII). Що до змісту, то насамперед зазначимо, що редакція, як то ми й предвиділи, під натиском самої річи, муїла відступити від хронологічного порядку, і в остатнім випуску обговорює в суміш видання з р. 1899 — 1900, і деякі давнїйші (навіть досить передавнені, як I вип. Книги для читенія по исторїи средн. вѣковъ). Добру волю редакції до дальшого поліпшення треба певно признати, але також і те — що ще до відповідного упорядкованя сеї часописи, при її широкій програмі, лишаєть ся багато роботи. Поділ на відділи неповні систематичний. Єсть значні прогалини в літературі, як з другого боку все ще стрічають ся річи, що до сеї часописи зовсім не належать — як нпр. книжка Кочнева про Якутів (Ш, ст. 41). Багато нумерів все ще зістаєть ся при самих титулах; багато відзвїв, без перевірки, береть ся з других рук, і то часом про видання досить важні; брак компетентних рецензентів в деяких галузях дає себе ще сильно відчувати (нпр. в III вип. Исторія права русскаго народа Загоскіна проголошуєть ся „монументальним твором“!); взагалі організація роботи все ще слаба дуже. Все се, повторяю, не дивує при такій програмі, яку собі зачеркнув ш. редактор; при пильній праці видавництво наладило ся-б. Але ш. редактор, замість поглибити й поліпшити виданне в теперішніх границях, розширяє його: на далі часопись має стати переглядом літератури до словянської археології, исторії, фіольології й етнографії, і в такою розширеною програмою будуть виходити дальші випуски (ще з тим розширеним змістом ми не бачили їх). Вважаємо успїху сьому пляну, але ненароком підносить ся гадка — чи не за сьміло, не опанувавши вповні вузшої програми, так значно її розширяти? З рештою, як то кажуть, праця поконує все!

М. Г.

Собрание Б. Н. и В. И. Ханенко — Collection B. Khanenko. Древности Приднѣпровья — Antiquités de la region du Dnièpre, вип. I—III, К., 1899—900, 4°.

Під таким титулом почала виходити в Кїві опись музея Бориса Ханенка; досі маємо три зошити сеї публікації й вони дають поняте про значний науковий інтерес сеї колекції.

Д. Ханенко приймає класифікацію памяток Нїдерле: памятки передісторичні, з часів перед великим рухом народів, з великого руху і пізнїйших часів аж до заведення християнства; відповідно до того ділить він материял і в своїй публікації. В I зошиті, найменшій з усіх (ст. 15+12 табл.), описують ся предмети камяної й бронзової культури. На жаль, при богатях предметах не вказано місця й обставин нахідки, або вказано занадто загально (Кїївська губ., Катеринославська губ., і т. и.);

було б пожадано, аби замість вступних оглядів видавець розширив такі спеціальні вказівки. З опублікування предметів інтересна сокірка з політерованого каменя, в формі бронзового келеика (з Винницького пов., III, ч. 55), глиняні фігурки й орнаментовані (дуже подібні до подільських, з розкопок Осовського) горнці з розкопок Хвойки з Києва й околиць Трипілля (подекуди без докладних вказівок місця — табл. VI—VIII), досить велика колекція бронзи (таб. X—XII) і особливо дуже інтересна, можна сказати — перша в тім роді — колекція інструментів з міді (таб. X, ч. 1—8): 7 сокірок, 2 серпи, 2 списи, 1 долото — головню з кївського побережя Дніпра — знову місця вказані дуже недокладно; ся недокладність ще більша при предметах бронзових, і вона в дуже значній мірі уймає вартости в публікації. Треба також жалувати, що видавець нічого не каже, чи металь предметів, описаних у нього як мідяні, був аналізований хемічно і які були результати сеї аналізи — в сій справі се дуже важно.

Два дальші випуски (ст. 44+37 табл., ст. 31+10+табл. 38—63) присвячені старинностям т. зв. скитсько-сарматським і творять одну цілість: випуск третій описує предмети, що прийшли в колекцію д. Х. пізнійше або аналогічні предмети з інших колекцій. Поділяють ся вони всі на дві категорії: предмети з певних розкопок і предмети з різних місць, куплених від антикварів. Перше місце належить тут могилам з над Сули, розкопаним в 1897—9 рр. д. Мазараки (в вип. II і III), з дуже богатими характерними находками, аналогічними з т. зв. скитсько-сарматськими могилами коло Дніпрових порогів; аналогічні, але біднійші предметами могили з Черкаського й Чигиринського повіта. Видавець подає на початку кожного випуска короткі описи розкопок, а потім осібно каталоґ предметів як поясненне до таблиць; описи розкопок, хоч короткі, переважно досить докладні (дуже загальні, без докладного означення предметів, описи на с. 11—13 в вип. II), але користувати ся ними тим трудно, що предмети з певної розкопки подані не разом, а в суміш, склясифіковані видавцем і в такій системі подані на таблицях, отже приходиться ся поодинокі предмети шукати, і то часом з значними трудностями, по різних таблицях, і вразінне цілости пропадає. Приналежність деяких предметів при тім зістає ся неясною. Для предметів, що не належать до описаних розкопок, видавець вказує місця, але занадто загально, без всяких ближших пояснень. З поза колекції д. Ханенка описані тут збірки І. Линниченка і Е. Зноско-Боровского; на жаль про обставини находок предметів сеї остатньої колекції нема ніяких вказівок, хоч пок. збирач, здаєть ся, вів досить докладні записи. Деякі з предметів, на мій погляд, хибно зачислені до „скитсько-сарматської“ культури (хоч би в конвенціональнім розумінню), такі нпр. предмети ч. 465 і 466 на табл. XLVII, або й 455^б і 460^б на табл. XLVI (з кол. Линниченка).

На дальший (IV) випуск видавець заповідає предмети з часів руху народів; ще більший інтерес для нас матиме публікація предметів староруської культури й штуки, котрими колекція Ханенка дуже богата. Пожадати тільки, аби деякі хоби дотеперішніх випусків були усунені в дальших: аби видавець давав можливо як найдокладніші вказівки про місце й обставини нахідки кожного предмета, і ґрупував їх не по категоріям і родам предметам, а відповідно до спільности їх нахідки й місцевого походження. Для деяких предметів треба би заступити фототипичний спосіб репродукції рисунками. Се все побільшить наукову вартість публікації д. Ханенка й поставить її між найважнішими для історії нашої культури й штуки виданнями. *М. Грушевський.*

С. Гамченко — Древній поселокъ и могильникъ въ урочищѣ Стуга (близь с. Студеницы Житомирскаго уѣзда Волынскої губ.) (Чтенія въ Историческомъ Обществѣ Нестора лѣтописца, кн. XIII ст. 1—93).

В серпни й вересни 1899 р. С. Гамченко студіював могильну ґрупу й давне село на острові, що чинить річка в урочищу „Стуга“, біля с. Студениці, на межі Житомирського та Радомишльського пов., 18 вер. від Житомира. З предметів знайдених в могилах і в селі, показало ся, що могильна ґрупа була цвинтарем села. В ній було коло 30 могил, із них розкопано половину. В кожній могилі знайдено один або кілька похоронів; коли було кілька похоронів, то були похоронені мущина, женщина і діти (очевидно, могили були родинні, і хоронено небіжчиків ріжного часу). Місце похорону було по більшій часті вижше поверхні землі, рідко на поверхні, а в однім разі висше поверхні в насипі. Небіжчиків кладено в домовини — чотирокутні, дубові скриньки, а иноді в дубові колоди, випалені в середині. Скриньки збито залізними або деревляними кілками й иноді зверху побілено вапном. Скелети лежать на спині, головами на захід, із певними невеличкими відхилами на північ і південь в поодиноких разях; руки зложені або на грудях або на крижах. Викопані в тих могилах черепи і декотрі кости післано московському професору А. Богданову задля антропологічних дослідів, але смерть сього вченого не дала йому зробити їх. В кождому похороні знаходили вуголь (се або останки обрядового огнища, що спалювано на гробі, або накидане з боку вугле на спомин такого обрядового огнища), черепки (в декотрих разях з органічним перегноем, може страви) і перепалена глина (мабуть із домашніх огнищ). Річи, що знаходять ся в могилах і в селі, доказують, що там жили люде бідні, спокійні, осілі. Знайдено там предмети домашнього життя: залізені ножики, ножиці, цвяхи й рибальські гачки, камінні вироби (жорна й кусники